

INOSTRANA SUDSKA PRAKSA

KAZNENE ŠTETE

Da bismo razumeli predmetnu materiju, neophodno je ukazati na razlike između američkog i evropskog, kontinentalnog prava. Prva se odnosi na instituciju porote sastavljene od lica koja nisu pravnici, od kojih se traži da odluče o visini naknade štete (u Evropi se čuje pitanje „da li želite da vam srce operiše pravnik ili hirurg“). Drugo, stranka koja je dobila spor sama podnosi svoje parnične troškove. Treće, kaznene štete vode nas u prošlost, kada se nije pravila razlika između kazne i naknade štete.

Drastičan slučaj odnosi se na spor BMW of North America vs. Gore (1996). Dr Gore je otkrio da je automobil koji je kupio u transportu ogreban. Automobil je popravljen pre predaje kupcu i time je Gore prevaren. On je tužbom tražio naknadu za pretrpljenu štetu od 4.000 američkih dolara – i kaznenu štetu od 4.000.000 dolara. Porota je odštetni zahtev prihvatila, uzevši u obzir ponašanje tuženika. Američke presude kojima se dosuđuju kaznene štete ne mogu se izvršiti u evropskim državama s obzirom na to da se smatraju protivnim javnom poretku. Ovo je potvrdio nemačkog sud (slučaj John Doe, 1992). Španija, međutim, predstavlja izuzetak.

Kaznene štete sud često dosuđuje u slučajevima kada je tuženikov postupak ili propust bio zlonameran i maliciozan. Čvrstog pravila, međutim, nema. Porota donosi takve presude ako smatra da je ponašanje tuženika bilo necivilizovano, a u slučajevima kada se dosuđuju, presude nemaju svojstvo kompenzacije, nego kazne. Dosuđuju se, naime, u slučajevima vanugovorne odgovornosti tuženika i, retko, u slučajevima ugovorne odgovornosti tuženika. Međutim, dosuđuju se protiv osiguravača ukoliko sud utvrdi da nije postupao u dobroj veri i savesno. Tada ukupna šteta koju će osiguravač biti obavezan da nakadi prelazi sumu utvrđenu u polisi osiguranja.

U sporu Vorvis vs. „Insurance Corp. of British Columbia“ (1989), sud je objasnio da su kaznene štete zamišljene upravo da kažnjavaju. U pitanju je izuzetak od pravila prema kome se šteta koju je pretrpelo povređeno lice naknađu-

je. Za razliku od štete koju je pretrpelo povređeno lice, kome se šteta naknađuje – što predstavlja glavnu svrhu koja se sudskom presudom želi postići – kaznene štete dosuđuju se pod okolnostima kada ponašanje tuženika to iziskuje. Sud ih dosuđuje ako zaključi da kompenzacija neće biti dovoljna da bi imala preventivno dejstvo. U pitanju je izuzetak od opšteg pravila (presuda Daniels vs. Thomson /1998/). Po svojoj prirodi, kaznene štete predstavljaju novčanu kaznu, čime se približavaju polju krivičnog prava.

Prema regulativi EU (Rome II Regulation /EU/ 864/2007), kojom se uređuje sukob zakona u vanugovornim odnosima, sudske presude, čiji cilj nije kompenzacija (npr. kaznene štete), ne mogu se izvršiti s obzirom na to da su protivne javnoj politici Unije. Međutim, u nekim direktivama EU postoji sklonost da se kaznene štete prihvate, na primer kod potrošačkih kredita, diskriminacije na radnom mestu i prestupa u vezi sa ravnopravnošću polova. Evropski sud pravde zahteva sankcije zbog toga što nacionalno pravo države članice nije poštovalo pravo zajednice. U sporu pred evropskim sudom (Von Colson & Kamann vs. Land Nordrhein-Westfalen), zbog toga što poslodavac nije poštovao princip ravnopravnosti polova, sud je presudio da kompenzacija same štete nije dovoljna. Pravo Evropske unije u ovom delu još nije završeno. Postoji predlog da se Građanski zakonik Francuske izmeni tako da budu predviđene kaznene štete u oblasti vanugovorne odgovornosti. Pravna nauka podeljena je kad je reč o kaznenim štetama.

Protivnici kaznenih šteta iznose niz argumenata za svoj stav. Sama ideja o kaznenim štetama tuđa je privatnom pravu. To je slučaj i kod vanugovorne odgovornosti. Kažnjavanje je predmet krivičnog prava. Ideja da se jedno lice kazni tiče se povrede javnog interesa, no kada bi naknadu dobilo lice koje nije pretrpelo štetu, to bi predstavljalo njegovo neosnovano obogaćenje. Prema privatnom pravu, takvo rešenje ne bi bilo pravično. Objašnjenje prema kome su kaznene štete zamišljene da imaju preventivno dejstvo nije prihvatljivo. Preventivom treba da se bavi krivično pravo. Dosuđivanje kaznene štete u slučaju vanugovorne odgovornosti tuženika suprotno je principu prema kome su privatno i krivično pravo odvojene pravne oblasti. Da bi se neko mogao kazniti, neophodno je da postoji odgovarajuća norma u krivičnom zakonu.

Ukazano je da posledice primene kaznenih šteta mogu biti nepravične. Na primer, lice koje zahteva kaznenu štetu zbog toga što se otrovalo jedući meso iz konzerve tvrdi da tužena kompanija nije bila savesna. Pošto je tužiocu dosuđena kaznena šteta, pojavljuju se nova lica sa istim zahtevom. Da li će tu-

žena kompanija u svakom narednom sporu biti odgovorna da plati kaznenu štetu? Ili to znači da će samo prvi tužilac biti srećne ruke? Društvo od kaznene štete ništa ne dobija jer je sistem kaznenih šteta diskreditoran i subjektivan.

Kaznene štete, s druge strane, imaju pristalice. Smatra se da presude kojima se one dosuđuju imaju važnu društvenu funkciju, uključujući kompenzaciju i prevenciju, te da osuđeno lice zasluženno plaća za svoje propuste.

S obzirom na to da prema američkom procesnom pravu sud tužiocu ne dosuđuje troškove spora, ima mišljenja da kaznena šteta služi za naknadu sudskih troškova. Takođe, smatra se da kaznena šteta treba da predstavlja naknadu za nematerijalnu štetu ili za nedokazanu ekonomsku štetu (u obimu).

Pitanje osiguranja od odgovornosti koje bi pokrivalo kaznenu štetu u SAD nije rešeno. Američki sudovi nemaju jedinstven stav prema tome da li je presuda kojom je dosuđena kaznena šteta pokrivena osiguranjem od odgovornosti. Licima koja nekome mogu nenamerno da nanesu štetu takvo osiguravajuće pokriće jeste potrebno. U slučaju kada je osiguranik bio osuđen da plati odštetu, presuda je obavezala osiguravača da kaznenu štetu naknadi po osnovu osiguranja od odgovornosti lica koje upravlja motornim vozilom (spor suda u Arizoni 108 Ariz. 485, 502 Pac. 2d /1972/). U pet američkih država takvo osiguranje nije dozvoljeno. Vrhovni sud Teksasa u sporu Fairfield Insurance Co. vs. Stephen Marin Paving, koji još nije okončan, treba da odluči da li je osiguranje koje pokriva naknadu kaznene štete dozvoljeno. U državi Njujork osiguranik neće biti obeštećen od osiguravača, koji je ugovorom o osiguranju pokrio kaznene štete, ukoliko se na sudu utvrdi da je ponašanje osiguranika bilo „nemoralno“. Sud u Teksasu, međutim, treba da odgovori na pitanje da li je gruba nepažnja osiguranika pokrivena ugovorom o osiguranju u ovakvom slučaju.

Izvori

- Rhonda D. Orin, Shurti Engstrom, Gabrynowicz Jocelyn, *Coverage for Punative Damages: You May not Get What You Pay, For, Corporate Counsel*, AKO, January 2005, USA.
- Long D. John, *Should Punative Damages Be Insured*, The Journal of Risk and Insurance, Vol. 44, No. 1 (Mar., 1977), USA.
- Koziol Helmut, *Punative Damages – A European Perspective*, Louisiana Law Review, Volume 68, Number 3, Spring 2008, USA.

Prikazi

- Punative damages definition, <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/punative+damages>, 29. 11. 2012.
- Punative Damages Definition, Legal Dictionary,
- <http://www.duhaime.org/LegalDictionary/P/PunativeDamages.aspx>, 29. 11. 2012.
- Punative Damages Not Popular in Europe, <http://www.translegal.com/eu-ropen-union/punative-damages-not-popular-in-europe>, 9. 4. 2013.

Dr Zoran D. Radović